

WEŻ ODDECH, CZYLI PRAKTYCZNE WSKAZÓWKI, JAK DZIAŁAĆ W SZKOLE NA RZECZ OCHRONY CZYSTOŚCI POWIETRZA

Weż oddech na Mazowszu
Centrum Edukacji Obywatelskiej
Warszawa 2017

www.wezoddech.ceo.org.pl

www.facebook.com/wezoddech

Publikacja powstała w ramach projektu *Weż oddech na Mazowszu* realizowanego do lutego do czerwca 2017 r. Publikacja została sfinansowana w ramach konkursu grantowego Fundusz Naturalnej Energii, którego organizatorem jest Operator Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A., a partnerem jest Fundacja Nasza Ziemia.

WSTĘP

Czy wiecie, że w 65 miejscowościach na Mazowszu stwierdzono w 2016 roku ryzyko przekroczenia norm zanieczyszczenia powietrza? Na czele tej listy znajdują się miasta takie jak Warszawa, Radom i Płock. Aby uświadomić mieszkańcom i mieszkankom, że każdy z nas ponosi odpowiedzialność za czyste powietrze, potrzebne są działania edukacyjne.

Na bazie doświadczeń Centrum Edukacji Obywatelskiej wyniesionych z realizacji dwuletniego ogólnopolskiego projektu edukacyjnego *Weź oddech* finansowanego ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w okresie XI 2015 – II 2017, został opracowany projekt *Weź oddech na Mazowszu*, który był realizowany w roku szkolnym 2016/2017 w kilkudziesięciu szkołach na terenie Mazowsza. Jego celem jest promowanie wiedzy na temat niskiej emisji* wśród mieszkańców i mieszkank województwa mazowieckiego oraz pokazanie sposobów, dzięki którym młodzież wraz z nauczycielami i nauczycielkami może aktywnie działać w swoim najbliższym otoczeniu na rzecz ochrony czystości powietrza.

Pierwszy etap projektu polegał na uczestnictwie młodzieży w wieku 12-16 lat w zajęciach na temat niskiej emisji prowadzonych na przedmiotach takich jak chemia, biologia czy wiedza o społeczeństwie. Następnie uczniowie i uczennice pod okiem nauczycieli i nauczycielek przeprowadzali projekty informacyjne i rzecznicze, mające na celu wzrost świadomości lokalnych społeczności w zakresie ochrony czystości powietrza. Wierzymy, że to klucz do tego, aby każdy z nas był w stanie podejmować świadome decyzje odnośnie naszych codziennych wyborów – środka transportu, jakim się poruszamy w drodze do szkoły lub pracy, czy sposobów ogrzewania naszych domów.

Wszystkim piętnastu zespołom uczniowskim realizującym projekt *Weź oddech na Mazowszu* bardzo serdecznie gratulujemy i dziękujemy za aktywny udział. Jesteście SUPERBOHATERAMI I SUPERBOHATERKAMI! :)

W niniejszej publikacji prezentujemy przez pryzmat praktycznych wskazówek, jak działać w szkole na rzecz ochrony czystości powietrza, opis pięciu wybranych inicjatyw młodzieży w projekcie *Weź oddech na Mazowszu*. Mamy nadzieję, że staną się one źródłem inspiracji dla kolejnych grup uczniowskich chcących wspólnie działać w swoich lokalnych społecznościach na rzecz ochrony czystości powietrza.

Bohaterami i bohaterkami tych opowieści są grupy projektowe z Radomia, Kozienic, Sulejówka i Koloni Szczerbackiej. W poszczególnych opisach dobrych praktyk znajdują się wypowiedzi uczennic i uczniów, którzy wraz ze swoim zespołem projektowym realizowali projekt w swoich lokalnych społecznościach.

Koordynatorka projektu
Weź oddech na Mazowszu
Julia Godorowska
Centrum Edukacji Obywatelskiej

***Niska emisja** jest to emisja pyłów i szkodliwych gazów **na wysokości do 40 m**. Zanieczyszczenia te pochodzą z domowych pieców grzewczych i lokalnych kotłowni węglowych, w których spalanie węgla odbywa się w nieefektywny sposób oraz z transportu spalinowego. Cechą charakterystyczną niskiej emisji jest to, że powodowana jest przez **liczne źródła** wprowadzające do powietrza niewielkie ilości zanieczyszczeń.

Spis treści

WSTĘP	2
DOBRE PRAKTYKI W DZIAŁALNOŚCI SZKÓŁ NA RZECZ CZYSTEGO POWIETRZA	4
WSKAZÓWKA NR 1. PROJEKT MA ROZPISANY HARMONOGRAM I PODZIAŁ ZADAŃ	4
WSKAZÓWKA NR 2. PROJEKT JEST WIDOCZNY W SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ I DO NIEJ SKIEROWANY	6
WSKAZÓWKA NR 3. PROJEKT JEST UDOKUMENTOWANY	6
WSKAZÓWKA NR 4. PROJEKT JEST ZAPREZENTOWANY PUBLICZNIE	8
WSKAZÓWKA NR 5. PROJEKT MA JASNO OKREŚLONE CELE	10
WSKAZÓWKA NR 6. PROJEKT „WYCHODZI” POZA SZKOŁĘ I ZNAJDUJE SOJUSZNIKÓW I SOJUSZNICZKI	12
WSKAZÓWKA NR 7. PROJEKT JEST AUTORSTWA UCZNIÓW I UCZENNIC	12
POLECANE MATERIAŁY EDUKACYJNE W TEMATYCE NISKIEJ EMISJI (do wykorzystania w szkole).....	14

DOBRE PRAKTYKI W DZIAŁALNOŚCI SZKÓŁ NA RZECZ CZYSTEGO POWIETRZA

WSKAZÓWKA NR 1. PROJEKT MA ROZPISANY HARMONOGRAM I PODZIAŁ ZADAŃ

Odpowiedzialność za poszczególne zadania leży po stronie konkretnych uczniów i uczennic. Młodzież powinna samodzielnie wykonywać zadania określone w harmonogramie, pracując w grupach i wywiązując się z wcześniej ustalonych terminów.

Źródło: Publikacja pt. *"Młody Obywatel rozmawia czyli jak wyjść z działaniami poza szkołę?"*, CEO 2016

Nazwa szkoły: **Zespół Szkół Agrotechnicznych i Gospodarki Żywnościowej w Radomiu**

Opiekunka grupy: **Ewa Wnukowska**

Liczebność grupy: **10 osób**

Dzięki aktywności młodzieży o zjawisku niskiej emisji dowiedziało się: **500 osób**.

CELE PROJEKTU:

- Zbadać poziom wiedzy mieszkańców i mieszanek Radomia na temat zanieczyszczenia powietrza i możliwych sposobów jego ograniczenia.
- W imieniu lokalnej społeczności przekonać urzędników z Urzędu Miejskiego w Radomiu do podjęcia działań ograniczających niską emisję.

Grupa uczniowska z Zespołu Szkół Agrotechnicznych i Gospodarki Żywnościowej w Radomiu rozpoczęła projekt od wyznaczenia celów i ustalenia poszczególnych etapów planowanych działań. *Każdy z nas wybrał dla siebie kilka mniejszych zadań projektowych, a w drodze głosowania wyłoniliśmy jedną osobę, do której należało koordynowanie pracy grupy i mobilizowanie jej członków do działania* – relacjonuje uczeń.

Zdj. Zespół uczniowski z ZSAiGŻ w Radomiu

Młodzież chciała dowiedzieć się, jaki poziom wiedzy w zakresie niskiej emisji mają mieszkańcy i mieszkanki Radomia. W tym celu zorganizowała szkolną ankietę, a w układaniu pytań pomogły jej [karty pracy CEO pt. Diagnoza lokalna w obszarze niskiej emisji](#). Okazało się, że wiedza na temat zanieczyszczenia powietrza jest bardzo niska. Wyniki te stanowiły pretekst do rozpoczęcia działań informacyjnych mających na celu podniesienie świadomości mieszkańców na temat przyczyn i skutków zanieczyszczenia powietrza oraz nagłośnienie sposobów przeciwdziałania im – wyjaśnia grupa projektowa. Uczniowie i uczennice samodzielnie przygotowali ulotki z najważniejszymi informacjami o zjawisku niskiej emisji, jego przyczynach i wpływie na zdrowie i życie ludzi. Zamieścili również proste wskazówki, jak każdy z nas może ograniczyć powstawanie smogu. *Na ulicach miasta i na terenie ogródków działkowych, oprócz*

ulotek, rozdawaliśmy mieszkańcom broszury informacyjne na temat zanieczyszczenia powietrza, które wcześniej pozyskaliśmy w Wydziale Ochrony Środowiska i Rolnictwa Urzędu Miejskiego w Radomiu – opowiada uczennica.

Dodatkowo, aby zwiększyć moc przekazu i promocję podjętych działań, młodzież zbierała podpisy lokalnej społeczności pod petycją, dzięki której chciała przekonać osoby decyzyjne w urzędzie miasta do wprowadzenia systemowych rozwiązań na rzecz czystego powietrza. *W zebraniu dużej liczby podpisów (ponad 300!) pomógł nam proboszcz lokalnej parafii, który zaproponował zbieranie podpisów pod kościołem po niedzielnej mszy. Petycję złożyliśmy na ręce Prezydenta Miasta Radomia. Wierzymy, że nasze postulaty zmobilizują urzędników do podjęcia działań ograniczających niską emisję i do rozpoczęcia regularnej dyskusji z mieszkańcami na ten ważny temat – mówią jednym głosem.*

Ponadto uczniowie i uczennice wzięły udział w zainicjowanej przez nich samej konferencji z pracownikami i pracowniczkami Wydziału Ochrony Środowiska i Rolnictwa w Urzędzie Miejskim w Radomiu. Podczas spotkania dowiedzieli się, w jaki sposób kontrolowana jest jakość powietrza w mieście, i jakie działania zostały dotychczas podjęte, aby ją poprawić. ***Pracownicy urzędu pokazali nam, jak za pomocą aplikacji na telefon, sprawdzić stan powietrza w mieście. Spotkanie było bardzo interesujące, a dzięki niemu po raz kolejny przekonaliśmy się o słuszności podjętych przez nas działań*** – opowiadają uczniowie i uczennice.

Zdj. Zespół uczniowski z ZSAiGŻ na spotkaniu z pracownikami Urzędu Miejskiego w Radomiu

Aby wzmocnić przekaz informacyjny na temat niskiej emisji, a tym samym zwiększyć liczbę odbiorców i odbiorczyń działań, zespół projektowy stworzył swoją stronę internetową na [Facebooku pod nazwą *Weź oddech 2017 – ZSAiGŻ Radom*](#), na którą serdecznie zaprasza. Na stronie można dowiedzieć się więcej o ich inicjatywie i rezultatach dialogu z radomskimi urzędnikami w sprawie ochrony czystości powietrza.

CZEGO NAUCZYLIŚCIE SIĘ PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU?

- Współpracy w grupie i nawiązywania nowych kontaktów
- Otwartości na drugiego człowieka
- Mamy wpływ na to, co dzieje się wokół nas
- Głos młodzieży jest ważny
- Dowiedzieliśmy się, jak przygotować petycję przy udziale lokalnej społeczności
- Wiemy, jak załatwiać sprawy dotyczące ochrony środowiska w urzędzie miejskim

WSKAZÓWKA NR 2. PROJEKT JEST WIDOCZNY W SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ I DO NIEJ SKIEROWANY

Młodzież tworzy okazję do rozmów o projekcie ze społecznością lokalną. Dzięki temu mieszkańcy i mieszkanki miejscowości dowiadują się o projekcie i stają się jego częścią. Młodzież nawiązuje kontakt z lokalnymi mediami, za pośrednictwem których promuje swoje działania.

WSKAZÓWKA NR 3. PROJEKT JEST UDOKUMENTOWANY

W zależności od potrzeb i możliwości uczniowie i uczennice uwieczniają swoje działania za pomocą fotografii, filmów, nagrań audio czy publikacji. Nie chodzi tutaj o tworzenie licznych sprawozdań, ale o zebranie materiałów, które na kolejnych etapach realizacji projektu będą mogły posłużyć jako cenne wskazówki, np. przy podsumowaniu pracy zespołu.

Źródło: Publikacja pt. ["Młody Obywatel rozmawia czyli jak wyjść z działaniami poza szkołę?"](#), CEO 2016

Nazwa szkoły: **Publiczne Gimnazjum nr 1 im. Jana Pawła II w Kozienicach**

Opiekun grupy: **Iwona Bitner**

Liczebność grupy: **20 osób**

Dzięki aktywności młodzieży o zjawisku niskiej emisji dowiedziało się: **ponad 300 osób**.

CELE PROJEKTU:

- Zbadać poziom wiedzy mieszkańców i mieszkanek Kozienic na temat zanieczyszczenia powietrza i możliwych sposobów jego ograniczenia.
- Systematycznie monitorować stan jakości powietrza w Kozienicach i porównać go z zanieczyszczeniem innych polskich ośrodków miejskich.

Zespół projektowy z Publicznego Gimnazjum nr 1 w Kozienicach na pierwszym spotkaniu ustalił zasady wspólnej pracy, min. „każdy może wyrazić swoje zdanie, nie komentujemy swoich wypowiedzi, spotykamy się minimum 3 razy (ostatecznie spotkań było aż 10!), chcemy zdobyć jak najwięcej wiadomości o niskiej emisji”. Pracując w podgrupach, uczniowie i uczennice przygotowali mapy myśli na temat źródeł, przyczyn i skutków zanieczyszczenia powietrza. Dodatkowo każda grupa była odpowiedzialna za monitorowanie stanu powietrza pod kątem przekroczenia jego norm. W tym celu codziennie sprawdzała pomiary dokonywane przez stacje monitoringu jakości powietrza, m.in. typ zanieczyszczeń występujący w Krakowie, Gdańsku, Wrocławiu i w Warszawie. Wiedząc, jak bardzo cząstki te są szkodliwe dla organizmu człowieka, młodzież postanowiła przeprowadzić monitoring jakości powietrza w swoim mieście. **Z przykrością stwierdziliśmy, że w Kozienicach również przekroczone są normy jakości powietrza. Opracowaliśmy więc ankiety i postanowiliśmy sprawdzić, co nasza społeczność lokalna wie i sądzi na temat niskiej emisji. Dotarliśmy do 65 mieszkańców Kozienic i ich okolic – relacjonuje młodzież. Zależało nam głównie na tym, aby nasze działania doprowadziły do zmiany codziennych nawyków mieszkańców. Chodziło nam też o to, by zwrócić uwagę mieszkańców na to, jak bardzo szkodliwe jest spalanie śmieci i ogrzewanie domów węglem złej jakości** – dodaje uczeń. Wyniki ankiety ujawniły, że pojęcie niskiej emisji jest znane jedynie 1/3 badanych osób do 20 roku życia.

Zdj. Zespół uczniowski z Publicznego Gimnazjum w Kozienicach w trakcie wywiadu telewizyjnego

Działaniami grupy oraz otrzymanymi wynikami badania dotyczącymi niskiej emisji zainteresowała się dziennikarka lokalnej telewizji „Kronika Koziennicka”, która postanowiła nakręcić materiał telewizyjny na temat inicjatywy podjętej przez młodzież. Program zawierający relację z lekcji wprowadzającej do zagadnienia zanieczyszczenia powietrza, wyjaśniający przebieg kolejnych spotkań zespołu oraz wypowiedzi zaangażowanych uczennic został wyemitowany w lokalnej telewizji i obejrany przez ponad 200 widzów w Kozienicach!

Zdj. Program o działaniach młodzieży został wyemitowany w Kronice Koziennickiej [\[kliknij aby obejrzeć\]](#)

Nie sądziliśmy, że uda się nam tak zgrać. Nasz zespół składał się z uczniów wszystkich klas gimnazjum i naprawdę świetnie się uzupełnialiśmy. Praca w tym zespole była dla nas wspaniałą przygodą i świetnym doświadczeniem. Mimo tego, że w projekt włożyliśmy dużo pracy i energii jesteśmy dumni ze zrealizowanych przez nas działań. Mamy nadzieję, że przyczynimy się do tego, że nasze powietrze będzie odrobinę czystsze – podsumowuje działanie zespół projektowy.

CZEGO NAUCZYLIŚCIE SIĘ PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU?

- Dowiedzieliśmy się, w jaki sposób mieszkańcy wpływają na czystość powietrza
- Współpracy w grupie i dzielenia się obowiązkami
- Odpowiedzialności za realizację powierzonych zadań
- Nawiązywania kontaktów z nieznanymi ludźmi i pokonywania tremy podczas występów w mediach
- Robienia analizy wyników ankiet ewaluacyjnych i opracowywania ich w przystępnej do czytania i atrakcyjnej graficznie formie

WSKAZÓWKA NR 4. PROJEKT JEST ZAPREZENTOWANY PUBLICZNIE

Efekty projektu powinny zostać zaprezentowane publicznie, powinny „być widoczne”. Formy prezentacji mogą się różnić, jednak powinna je łączyć jedna wspólna cecha – muszą docierać do osób spoza grupy projektowej.

Źródło: Publikacja pt. *„Młody Obywatel rozmawia czyli jak wyjść z działaniami poza szkołę?”*, CEO 2016

Nazwa szkoły: **Szkoła Podstawowa nr 3 im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Sulejówku**

Opiekun grupy: **Barbara Sobota**

Liczebność grupy: **14 osób**

Dzięki aktywności młodzieży o zjawisku niskiej emisji dowiedziało się: **300 osób**.

CELE PROJEKTU:

- Dowiedzieć się, co wiedzą mieszkańcy i mieszkanki Sulejówka na temat wpływu niskiej emisji na dobrobyt lokalnej społeczności.
- Zorganizować w szkole i na ulicy happening informacyjny zwracający uwagę na to, że jakość powietrza zależy od naszych codziennych wyborów.

Grupa uczniów i uczennic z Sulejówka rozpoczęła swoje działanie od diagnozy poziomu świadomości członków społeczności lokalnej w tematyce niskiej emisji. Przeprowadziła w tym celu ankietę skierowaną do rodziców uczniów i uczennic z ich szkoły. Młodzi badacze pytali o to, jaki wpływ mają nasze codzienne wybory na niską emisję oraz dlaczego czyste powietrze jest ważne dla zdrowia i jakości naszego życia. *Dzięki zebranych odpowiedziom (mieliśmy aż 300 wypełnionych ankiet!) dowiedzieliśmy się, co myślą i wiedzą, oraz czego potrzebują mieszkańcy Sulejówka, aby chronić czyste powietrze* – opisują uczniowie i uczennice.

Postulaty mieszkańców i mieszanek miasta dotyczyły potrzeby dalszej rozbudowy komunikacji miejskiej i ścieżek rowerowych oraz tego, aby działania służb miejskich były skuteczniejsze w sytuacji, gdy zgłasza się im zawiadomienia o podejrzeniu palenia śmieci. Młodzież w imieniu społeczności lokalnej przekazała zebrane informacje do Referatu Ochrony Środowiska i Gospodarowania Odpadami w Sulejówku.

Zdj. Happening Zespołu uczniowskiego ze Szkoły Podstawowej w Sulejówku

Po otrzymaniu wyników diagnozy zespół uczniowski wspólnie zdecydował, że najlepszą formą zainteresowania społeczności lokalnej tematem przyczyn i skutków zanieczyszczenia powietrza będzie happening. Wydarzenie informacyjne pod hasłem „Stop smogowi” przeprowadził dwukrotnie: podczas zebrań z rodzicami w szkole oraz pod

sklepem spożywczym w centrum miasta. Na demonstracji uczniowie i uczennice prezentowali transparenty z hasłami zachęcającymi do ograniczenia niskiej emisji i rozdawali samodzielnie przygotowane ulotki edukacyjne. ***Chcieliśmy przekonać mieszkańców Sulejówka, że palenie w piecach śmieciami jest bardzo szkodliwe dla naszego zdrowia; że warto wymienić stary piec węglowy na nowy, oraz do tego, że podróż komunikacją miejską albo rowerem wpływa na ochronę czystości powietrza. Podczas happeningu spotkaliśmy się z miłym odzewem ze strony mieszkańców, którzy z zainteresowaniem przyglądali się naszym transparentom, i byli ciekawi tego, co mieliśmy im do przekazania*** – opowiadają członkowie zespołu. Uczniowie i uczennice w trakcie realizacji projektu dowiedzieli się, że mimo nagłośnienia w mediach tematu niskiej emisji, wiele osób nie zdaje sobie sprawy, że palenie w starym piecu węglem wpływa na występowanie smogu i wywołuje groźne choroby układu oddechowego.

Zespół uczniowski z Sulejówka skorzystał z zaproszenia Centrum Edukacji Obywatelskiej do zaprezentowania efektów swojej pracy szerokiej publiczności podczas XVIII Ogólnopolskiej Prezentacji Projektów Młodzieżowych. OPPM bo tak brzmi skrót tego wydarzenia, to coroczne święto szkolnych zespołów projektowych stanowiące okazję do wymiany doświadczeń i wiedzy. W tym roku w prezentacji wzięło udział 67 grup uczniowskich zaangażowanych w realizację programów dotyczących tematyki społeczeństwa obywatelskiego, zrównoważonego rozwoju, globalnych współzależności, czytelnictwa oraz samorządności uczniowskiej.

W zabytkowej przestrzeni Arkad Kubickiego Zamku Królewskiego na specjalnie w tym celu przygotowanym stoisku, uczniowie i uczennice z Sulejówka intrygowali odwiedzających odpowiedziami na pytania:

- ***Jak młodzi ludzie mogą podnosić świadomość ekologiczną mieszkańców i mieszkank swoich miejscowości w zakresie niskiej emisji?***
- ***Jakie działania mają negatywny wpływ na środowisko i zdrowie mieszkańców i mieszkank?***
- ***Jakie kroki podjęte przez każdego z nas pomogłyby w dbaniu o czyste powietrze?***

Wspólnie przekonywali dzieci, młodzież, nauczycieli i nauczycielki ze szkół z całej Polski, że przeciwdziałanie niskiej emisji i smogowi w miastach wiąże się z konkretnymi zmianami naszych codziennych wyborów i decyzji. ***Świetnie bawiliśmy się, robiąc projekt, a najbardziej podobało nam się poczucie, że robimy coś ważnego!*** – podsumowuje dumny ze swoich osiągnięć zespół.

Zdj. Zespół uczniowski z Sulejówka w grupie uczestników i uczestniczek Ogólnopolskiej Prezentacji Projektów Młodzieżowych, 13 czerwca 2017 r, Zamek Królewski w Warszawie, Lesław Włodarczyk/Layka

CZEGO NAUCZYLIŚCIE SIĘ PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU?

- Dowiedzieliśmy się, że mimo tego, że dużo się ostatnio mówi w mediach o zanieczyszczeniu powietrza wielu mieszkańców nie zdawało sobie sprawy, że palenie w starym piecu węglem powoduje smog i wywołuje groźne choroby u ludzi.

WSKAZÓWKA NR 5. PROJEKT MA JASNO OKREŚLONE CELE

Uczniowie i uczennice z pomocą opiekuna/opiekunki powinni wybrać temat i określić cele, czyli to, czego chcą się dowiedzieć, i co chcą osiągnąć.

Źródło: Publikacja pt. ["Młody Obywatel rozmawia czyli jak wyjść z działaniami poza szkołę?"](#), CEO 2016

Nazwa szkoły: **Publiczne Gimnazjum nr 6 w Radomiu**

Opiekun grupy: **Ewelina Dębicka**

Liczebność grupy: **15 osób**

Dzieńki aktywności młodzieży o zjawisku niskiej emisji dowiedziały się: **53 osoby**.

CELE PROJEKTU:

- Dowiedzieć się, czy miasto Radom jest rzeczywiście jednym z najgorszych miast na Mazowszu pod względem czystości powietrza.
- Poznać nową metodę pracy, jaką jest projekt uczniowski.

Zgłaszając się do projektu grupa uczniów i uczennic z radomskiego gimnazjum wiedziała dwie rzeczy: 1: że chcą wspólnie zaangażować się w działanie prowadzone metodą projektu; 2: ustalić, czy istnieje problem smogu w Radomiu. ***Dobrowolnie zadeklarowaliśmy chęć udziału w programie [Weź oddech na Mazowszu, a następnie omawialiśmy cele i sposoby realizacji projektu. Dużo czasu spędziliśmy na poszukiwaniu informacji na temat tego, czym oddychamy i jak możemy zbadać powietrze w naszym mieście](#)*** – wspomina zespół projektowy.

W celu sprawdzenia, czy i jak często występuje zjawisko smogu w Radomiu, oraz czym ogrzewane są domy jednorodzinne w okolicach szkoły, młodzież zapoznawała się z materiałami dostępnymi w Internecie i w lokalnej prasie. Ponadto każdy z członków zespołu przeprowadził wywiad ze swoimi rodzicami na temat tego, w jaki sposób ogrzewane są ich domy. Dla większości z nich prowadzenie wywiadu było nowym doświadczeniem. Chętnie korzystali z opracowanych w ramach projektu [kart pracy CEO pt. *Diagnoza lokalna w obszarze niskiej emisji*](#) zawierających wskazówki, jak krok po kroku przeprowadzić wywiad i zebrać od rozmówców informację na temat wiedzy i poglądów w tematyce niskiej emisji.

Wyniki diagnozy były dla nas bardzo zaskakujące, bo nie spodziewaliśmy się, że w Radomiu smog w ogóle istnieje. Do tej pory nie zwracaliśmy uwagi na to, czym ogrzewane są nasze domy. Dzięki projektowi dowiedzieliśmy się, że smog nie jest problemem tylko dużych aglomeracji. Niestety w Radomiu też oddychamy bardzo zanieczyszczonym powietrzem – ze smutkiem relacjonują uczniowie.

Zdj. Grupa uczniowska z Publicznego Gimnazjum nr 6 w Radomiu

W kolejnym etapie projektu młodzież zmerzyła się z realizacją akcji informacyjnej na temat przyczyn, przejawów i skutków zanieczyszczenia powietrza. Działanie skierowała głównie do społeczności lokalnej – informowała uczniów, rodziców i nauczycieli. Do wyeksponowania samodzielnie przygotowanych plakatów informacyjnych wykorzystwała szkolne gabloty. Idea przekazywania wiedzy na temat zanieczyszczenia powietrza udzieliła się również pozostałym uczniom i uczennicom niezaangażowanym w realizację projektu. Jeden uczeń, który w czasie programu startował w szkolnym konkursie dziennikarskim, zdecydował się napisać pracę konkursową o zjawisku smogu w mieście. Grupa projektowa wzięła również udział w lokalnym festynie z okazji Święta Niezapominajki, na którym zorganizowała stoisko wiedzy na temat sposobów ochrony przyrody, w tym ochrony powietrza. Uczennice i uczniowie przygotowali konkursy oraz quizy edukacyjne, które cieszyły się największym zainteresowaniem wśród najmłodszych odwiedzających. Dzięki wcześniejszej współpracy szkoły z radomskim Centrum Edukacji Ekologicznej zespół uczniowski zorganizował warsztaty na temat sposobów walki z niską emisją, w których udział wzięli uczniowie i uczennice z innych klas.

Skończyliśmy projekt, ale nie wszystko! Bo planujemy w następnym roku, tym razem zimą (gdy problem smogu jest największy), rozpowszechnić temat niskiej emisji m.in. wśród nowych uczniów w szkole. Dziękujemy organizacji CEO za zainteresowanie problemem naszego powietrza, koordynację projektu i pomoc w jego realizacji – podsumowują z uśmiechami na twarzach.

CZEGO NAUCZYLIŚCIE SIĘ PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU?

- Dokładnie poznaliśmy poważny problem związany z występowaniem smogu w Radomiu
- Efektywnej pracy w grupie, wymiany spostrzeżeń i wyciągania wniosków z obserwacji
- Nabraliśmy większej śmiałości i odwagi w prezentacjach publicznych

WSKAZÓWKA NR 6. PROJEKT „WYCHODZI” POZA SZKOŁĘ I ZNAJDUJE SOJUSZNIKÓW I SOJUSZNICZKI

Grupa projektowa powinna nawiązywać współpracę z instytucjami, samorządami czy lokalnymi organizacjami pozarządowymi. Uczniowie i uczennice, działając razem z i dla społeczności lokalnej, poznają nowe osoby i mają możliwość uczyć się od nich, a także dają świeże spojrzenie na otaczające ich problemy.

WSKAZÓWKA NR 7. PROJEKT JEST AUTORSTWA UCZNIÓW I UCZENNIC

Uczniowie i uczennice wraz z opiekunem/opiekunką tworzą zespół, który wspólnie decyduje o wyborze tematu projektu, jego celach i kryteriach sukcesu. Rolą opiekuna/opiekunki jest wprowadzić młodzież w tematykę projektu, ustalić wraz z nią cele projektu i kryteria sukcesu, zawrzeć kontrakt w grupie oraz monitorować postępy pracy. Opiekun/Opiekunka zespołu jest więc iskierką na beczce twórczego prochu działań uczniów i uczennic oraz drogowskazem, o który młodzież może się oprzeć podczas ciężkiej wędrówki po trasie projektu.

Źródło: Publikacja pt. *„Młody Obywatel rozmawia czyli jak wyjść z działaniami poza szkołę?”*, CEO 2016

Nazwa szkoły: **Miejski Ośrodek Wychowawczy w Kolonii Szczerbackiej**

Opiekun grupy: **Justyna Kacprzak**

Liczebność grupy: **7 osób**

Dzięki aktywności młodzieży o zjawisku niskiej emisji dowiedziało się: **80 osób**.

CELE PROJEKTU:

- Poinformować społeczność Miejskiego Ośrodka Wychowawczego o problemie zanieczyszczenia powietrza oraz uświadomić ją, jaki wpływ na taki stan ma każdy z nas.
- Zainspirować mieszkańców i mieszkanki Kolonii Szczerbackiej do ochrony czystego powietrza i poszukiwania rozwiązań proekologicznych.

Młodzież z Kolonii Szczerbackiej po zapoznaniu się ze stanem zanieczyszczenia powietrza w województwie mazowieckim i mobilizacji do działania ze strony wychowawczynie, postanowiła zaangażować się na rzecz zmiany naszych codziennych wyborów mających wpływ na jakość powietrza. Zespół projektowy zdecydował się przeprowadzić projekt informacyjny uświadamiający wychowanków i nauczycieli w ośrodku, czym jest niska emisja, i jaki negatywny wpływ ma na jakość naszego życia. Spotykała się po lekcjach i wspólnie, pod opieką wychowawczynie, przygotowywała materiały edukacyjne takie jak plakaty, ulotki i prezentacje multimedialne. Opracowane materiały przedstawiła pozostałym kolegom i koleżankom ze szkoły podczas specjalnie w tym celu przygotowanych pokazów. Wsparcie w osiągnięciu wyznaczonych celów okazał sołtys Kolonii Szczerbackiej, który podczas regularnych spotkań z mieszkańcami wsi przekazywał przygotowane przez młodzież ulotki i plakaty. Dzięki takiemu kompleksowemu podejściu udało się dotrzeć z przekazem do szerokiego grona odbiorców i odbiorczyń, a jednocześnie zespół projektowy zwrócił uwagę na lokalny problem niskiej emisji osobie zarządzającej wsią. **W przygotowaniu działań informacyjnych krok po kroku najbardziej pomogły nam plakaty informacyjne przygotowane przez CEO. Równie pomocne okazały się regularnie otrzymywane newslettery programowe, zawierające wskazówki oraz opisy działań informacyjnych realizowanych w tym samym czasie przez pozostałe zespoły projektowe realizujące *Weź oddech***

na Mazowszu – opowiadają wychowanki. *Naszym największym sukcesem było nawiązanie współpracy z panem sołtysem, który wykorzystał opracowane przez nas ulotki informacyjne i docenił naszą pracę. Powiedział nam, że warto wychodzić z taką inicjatywą poza mury ośrodka – dodał jeden z uczniów.*

WEŹ ODEDECH

CZYSZTE POWIETRZE ZALEŻY OD CIEBIE!

ROCZNIE W POLSCE Z POWODU ZANIECZYSZCZENIA POWIETRZA UMIERA PRZEDWCZEŚNIE PONAD 40 000 OSÓB
Źródło: Ministerstwo Zdrowia, www.tworzymyatmosfera.pl

CO TY MOŻESZ ZROBIĆ?

- WYMIEN PIEC NA BARDZIEJ WYDAJNY. O DOTACJĘ MOŻESZ ZAPYTAĆ W URZĘDZIE GMINY LUB W WOJEWÓDZKIM FUNDUSZU OCHRONY ŚRODOWISKA.
- OSZCZĘDZAJ ENERGIĘ I ZAPLANUJ TERMOIZOLACJĘ DOMU (NP. WYMIANĘ GRZEJNIKÓW, OKIEN, DOCIEPLENIE ŚCIAN).
- NIE SPALAJ ŚMIECI, NAWET STARYCH GAZET! SPALANIE ODPADÓW POZA MIEJSCAMI DO TEGO WYZNACZONYMI PODLEGA KARZE GRZYWNY DO 5 000 ZŁ.
- KORZYSTAJ Z WĘGLA WYSOKOKALORYCZNEGO (O WYSOKIEJ WARTOŚCI OPALOWEJ) – TO BARDZIEJ EKOLOGICZNE I TANSZE. UNIKAJ PALENIA NIWALEM, MULEM, FLOTEM LUB PYŁEM.
- DO OGRZEWANIA WYBIERZ ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII (BIOMASA, ENERGIA SŁONECZNA LUB WIATROWA, GEOTERMIA).
- BĄDŹ ŚWIADOMYM OBYWATELEM / ŚWIADOMĄ OBYWATELKĄ, NP. INFORMUJ INNYCH O PROBLEMIE NISKIEJ EMISJI.
- PODŁĄCZ SWOJ DOM LUB MIESZKANIE DO SIĘCI CIEPŁOWNICZEJ.

NASZE POWIETRZE NALEŻY DO NAJBARDZIEJ ZANIECZYSZCZONYCH W EUROPIE. GŁÓWNĄ PRZYCYNĄ TEGO STANU JEST

NISKA EMISJA

NISKA EMISJA TO EMISJA PYŁÓW I SZKODLIWYCH GAZÓW NA WYSOKOŚCI DO 40 M, POCHODZĄCA Z DOMOWYCH PIECÓW GRZEWCZYCH, W KTÓRYCH SPALANIE WĘGLA LUB INNYCH PALIW STAŁYCH ODBYWA SIĘ W NIEEFEKTYWNY SPOSOB. ŹRÓDŁEM TEGO ZJAWISKA JEST RÓWNIEŻ EMISJA KOMUNIKACYJNA (Z SILNIKÓW SPALINOWYCH).

WEŹ ODEDECH

CZYSZTE POWIETRZE ZALEŻY OD CIEBIE!

ROCZNIE W POLSCE Z POWODU ZANIECZYSZCZENIA POWIETRZA UMIERA PRZEDWCZEŚNIE PONAD 40 000 OSÓB
Źródło: Ministerstwo Zdrowia, www.tworzymyatmosfera.pl

CO TY MOŻESZ ZROBIĆ?

- WYŁĄCZAJ SILNIK W SAMOCHODZIE, KIEDY TYLKO JEST TO MOŻLIWE (NP. CZEKAJĄC NA PRZEJAZD POCIĄGU).
- STOSUJ CARPOOLING, CZYLI POSZUKAJ OSÓB, Z KTÓRYMI MOŻESZ PODROŻYWAĆ JEDNYM POJAZDEM.
- STOSUJ ZASADY JAZDY EKOLOGICZNEJ, NP. HAMUJ SILNIKIEM, SPRAWIAJĄC CIŚNIENIE W OPONACH, UNIKAJ PODROZY SAMOCHODEM NA TRASACH PONIZEJ 7 KM.
- BĄDŹ ŚWIADOMYM OBYWATELEM / ŚWIADOMĄ OBYWATELKĄ, NP. INFORMUJ INNYCH O PROBLEMIE NISKIEJ EMISJI.
- NIE WJEZDZAJ SAMOCHODEM DO CENTRUM MIASTA, KORZYSTAJ Z PARKINGÓW PARKRIDE.
- WYBIERAJ ROWER LUB SPACER ZAWSZE, GDY JEST TO MOŻLIWE.

NASZE POWIETRZE NALEŻY DO NAJBARDZIEJ ZANIECZYSZCZONYCH W EUROPIE. GŁÓWNĄ PRZYCYNĄ TEGO STANU JEST

NISKA EMISJA

NISKA EMISJA TO EMISJA PYŁÓW I SZKODLIWYCH GAZÓW NA WYSOKOŚCI DO 40 M, POCHODZĄCA Z DOMOWYCH PIECÓW GRZEWCZYCH, W KTÓRYCH SPALANIE WĘGLA LUB INNYCH PALIW STAŁYCH ODBYWA SIĘ W NIEEFEKTYWNY SPOSOB. ŹRÓDŁEM TEGO ZJAWISKA JEST RÓWNIEŻ EMISJA KOMUNIKACYJNA (Z SILNIKÓW SPALINOWYCH).

Plakaty informacyjne opracowane przez CEO w ramach projektu *Weź oddech na Mazowszu* – do pobrania na stronie internetowej projektu [\[kliknij\]](#)

CZEGO NAUCZYLIŚCIE SIĘ PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU?

- Współpracy w grupie
- Pracy w atmosferze wzajemnego szacunku i zrozumienia różnych poglądów innych członków grupy
- Współpracy z lokalnymi sojusznikami na rzecz wspólnego dobra

POLECANE MATERIAŁY EDUKACYJNE W TEMATYCE NISKIEJ EMISJI (do wykorzystania w szkole)

LISTA MATERIAŁÓW, KTÓRE KROK PO KROKU PRZEPROWADZĄ CIEBIE I TWOJĄ GRUPĘ PROJEKTOWĄ PRZEZ PROJEKT UCZNIOWSKI W TEMATYCE NISKIEJ EMISJI

Zapraszamy młodzież wraz z nauczycielami i nauczycielkami do zdobywania wiedzy na temat niskiej emisji i do podjęcia działań informacyjnych i rzeczniczych na rzecz ochrony czystości powietrza w lokalnych społecznościach. Zaproponowane w projekcie aktywne podejście do społeczności lokalnej wzmacniania w uczniach i uczennicach empatię, wrażliwość na problemy otaczającego ich świata oraz odpowiedzialność za podejmowanie globalnych i lokalnych wyzwań.

Poniżej prezentujemy wybrane materiały edukacyjne, które wesprą nauczycieli i nauczycielki oraz młodzież w podjęciu działań na rzecz czystego powietrza.

PRZEWODNIK DLA MŁODZIEŻY, NAUCZYCIELI I NAUCZYCIELEK WPROWADZAJĄCY DO TEMATYKI NISKIEJ EMISJI

Przewodnik składa się z dziewięciu krótkich rozdziałów prezentujących środowiskowe i społeczne aspekty zjawiska niskiej emisji. Takie wprowadzenie może wzmocnić – zarówno młodzież, jak i nauczycieli i nauczycielki – w samodzielnym przeprowadzeniu programu edukacyjnego w szkole na rzecz ochrony czystości powietrza w okolicy.

LINK [\[kliknij\]](#)

PUBLIKACJA SCENARIUSZE ZAJĘĆ NA TEMAT NISKIEJ EMISJI

Publikacja zawiera sześć scenariuszy przedmiotowych z zakresu niskiej emisji dla nauczycieli i nauczycielek gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych uczących chemii, biologii i wiedzy o społeczeństwie. Scenariusze do gimnazjum mogą być również wykorzystywane w nauczaniu w ostatnich klasach szkoły podstawowej. Zachęcamy, aby zajęcia prowadzić w cyklu, zaczynając od przedmiotów ścisłych, co pozwoli nauczycielowi/nauczycielce WOS-u na realizowanie lekcji bez wstępu merytorycznego na temat niskiej emisji, dzięki czemu można poświęcić więcej uwagi na społeczne aspekty tego zagadnienia.

LINK [\[kliknij\]](#)

KARTY PRACY DLA UCZNIÓW I UCZENNIC – DIAGNOZA LOKALNA W OBSZARZE NISKIEJ EMISJI

Karty pracy to narzędzia wspierające młodzież w samodzielnym zaplanowaniu i przeprowadzeniu diagnozy poziomu świadomości lokalnej społeczności w zakresie ochrony czystości powietrza. Przeprowadzenie diagnozy ma stanowić również okazję do ciekawych odkryć i spotkań, rozmów i refleksji nad tym, co możemy zrobić na co dzień, aby zmienić rzeczywistość wokół siebie.

LINK [\[kliknij\]](#)

KARTY PRACY DLA UCZNIÓW I UCZENNIC – PROJEKT RZECZNICZY W OBSZARZE NISKIEJ EMISJI

Karta pracy to narzędzie wspierające młodzież w samodzielnym zaplanowaniu i przeprowadzeniu projektu rzeczniczego w zakresie ochrony czystości powietrza.

LINK [\[kliknij\]](#)

KRYTERIA JAKOŚCI PROJEKTU UCZNIOWSKIEGO

Narzędzie dla grupy projektowej, które pozwoli zaplanować pracę i na bieżąco obserwować, jak przebiega realizacja zadań w projekcie w obszarze niskiej emisji. Kryteria mają formę listy, na której grupy mogą zaznaczać wykonane działania.

LINK [\[kliknij\]](#)

PLAKATY INFORMACYJNE NA TEMAT NISKIEJ EMISJI

Trzy rodzaje plakatów informacyjnych prezentujących sposoby ograniczenia emisji komunalnej i komunikacyjnej, do wykorzystania przez młodzież podczas realizacji projektu informacyjnego.

LINK [\[kliknij\]](#)

Wydawca:

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej
ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa
www.ceo.org.pl

Autorka:

Julia Godorowska

Współtwórcy i współtwórcynie publikacji:

Zespoły uczniowskie biorące udział w projekcie *Weź oddech na Mazowszu*:

- z Zespołu Szkół Agrotechnicznych i Gospodarki Żywnościowej w Radomiu wraz z opiekunką grupy Ewą Wnukowską,
- z Publicznego Gimnazjum nr 1 im. Jana Pawła II w Kozienicach wraz z opiekunką grupy Iwoną Bitner,
- ze Szkoły Podstawowej nr 3 im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Sulejówku wraz z opiekunką grupy Barbarą Sobotą,
- z Publicznego Gimnazjum nr 6 w Radomiu wraz z opiekunką grupy Ewelina Dębicką,
- z Miejskiego Ośrodka Wychowawczego w Kolonii Szczerbaciej wraz z opiekunką grupy Justyną Kacprzak.

Koordinacja projektu:

Julia Godorowska

Redakcja językowa publikacji:

Elżbieta Krawczyk

Wydanie: Warszawa 2017

ISBN: 978-83-65457-49-3

Projekt graficzny i skład:

Julia Godorowska

Publikacja powstała w ramach projektu *Weź oddech na Mazowszu* realizowanego do lutego do czerwca 2017 r. Publikacja została sfinansowana w ramach konkursu grantowego Fundusz Naturalnej Energii, którego organizatorem jest Operator Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A., a partnerem jest Fundacja Nasza Ziemia.

E-publicacja „Weź oddech, czyli praktyczne wskazówki, jak działać w szkole na rzecz ochrony czystości powietrza” jest bezpłatna, dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Dozwolone jest kopiowanie i wykorzystanie w celach niekomercyjnych z podaniem autorstwa. W e-publicacji nie wolno wprowadzać zmian, ani tworzyć dzieł na jej podstawie, chyba że wyrazi na to zgodę Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Materiały edukacyjne, w tym scenariusz zajęć nt. niskiej emisji, dostępne są na stronie: www.wezoddech.ceo.org.pl.

Dołącz do nas na Facebooku: www.facebook.com/wezoddech.

Centrum Edukacji Obywatelskiej to niezależna instytucja edukacyjna, działająca od 1994 roku. Upowszechniamy wiedzę, umiejętności i postawy kluczowe dla społeczeństwa obywatelskiego. Wprowadzamy do szkół programy, które nauczycielkom i nauczycielom pozwalają lepiej i skuteczniej uczyć, a młodym ludziom pomagają zrozumieć świat, rozwijają krytyczne myślenie, wiarę we własne możliwości, zachęcają do angażowania się w życie publiczne i działania na rzecz innych. Obecnie realizujemy blisko 30 programów adresowanych do szkół, kadry pedagogicznej oraz uczniów i uczennic.

Wersja elektroniczna publikacji jest dostępna na stronie: www.wezoddech.ceo.org.pl.

Dołącz do nas na Facebooku: www.facebook.com/wezoddech.

ISBN 978-83-65457-49-3

